

Mini masterclass: levensverhaal & de uitvaart

“In de uitvaarttoespraak stellen we het levensverhaal van de overledene centraal: wie was hij werkelijk, hoe verliep zijn leven en wat betekende hij voor anderen? Welke thema’s en dilemma’s domineerden zijn bestaan?”

Hannie Vonk, Humanistische Uitvaartbegeleiding

“Er bestaat taal die verenigt in plaats van verdeelt, die verdiept in plaats van oppervlakkig raakt, die troost terwijl de waarheid wordt gezegd en die gevoelens wakker maakt terwijl ze sereen wordt uitgesproken.”

Aart Mak, Kerk Zonder Grenzen

Het schetsen van het levensverhaal is evenwichtskunst

Hannie Vonk

Hannie Vonk groeide op in Zwolle, studeerde sociale psychologie in Groningen en werkte in het onderwijs, de gezondheidszorg, ouderenzorg en bij Rijkswaterstaat. Ze richtte zich op verbetering en vernieuwing van voorzieningen en werkwijzen.

Daarnaast was zij bestuurlijk actief o.a. bij het Humanistisch Verbond. Na haar werkzame leven werd ze spreker bij de Humanistische uitvaartbegeleiding. Ze sprak inmiddels bij ruim 50 uitvaarten, is voorzitter van de regio Zeeland en landelijk actief.

Aart Mak

Ds. Aart Mak is sinds zijn 30e predikant en legde zich de laatste tien jaar in toenemende mate toe op met name uitvaarten en hoe je die taalvaardig en empathisch zo begeleidt dat er herkenning plaatsvindt en grenzen worden overstegen.

Hij is in dienst van de stichting Kerk Zonder Grenzen die behalve dat zij gestart is met MomenTaal ook TuimelTeksten produceert. Over uitvaarten schreef hij eerder Met Stomheid geslagen? Nieuwe taal en gebruiken bij uitvaarten (2006) en UitvaartWijzer (2015).

Gerben Westerhof

Levensverhalen en levenskunst

Mensen hebben altijd verhalen verteld om zin en betekenis te geven aan hun leven. In de moderne tijd spelen verhalen over de eigen persoon een belangrijke rol. De bedrieglijk eenvoudige vraag “wie ben ik?”, beantwoorden mensen vaak door een verhaal over henzelf te vertellen. Verhalen zijn daarbij geen pure weergave van de feiten, maar bevatten een element van verbeelding. In zekere zin maken mensen middels verhalen dus een kunstwerk van hun leven. De laatste levensfase heeft hierbij een belangrijke positie, omdat dat de tijd is waarop mensen vaak terugblikken en een balans opmaken.

Een gebalanceerd verhaal bevat daarbij positieve elementen, maar geeft ook betekenis aan negatieve ervaringen. Het gaat over wat mensen zelf bewerkstelligd hebben in hun leven, maar ook over hoe ze verbonden zijn met andere mensen. De manier waarop mensen over hun leven verhalen is gedurende hun levensloop van belang voor welbevinden en gezondheid, maar in de laatste levensfase ook voor de acceptatie van het levenseinde.

*) Prof. dr. Gerben Westerhof is directeur van het Story Lab en gespecialiseerd in de psychologie van het ouder worden. Samen met Ernst Bohlmeijer is hij auteur van het boek Psychologie van de levenskunst (2010) en de interventie Op Verhaal Komen. Daarnaast is hij redacteur van het Handboek Positieve Psychologie en het Handboek Ouderenpsychologie.

Marco Martens: *spoken word* en muziek

Marco Martens danst met de motoriek van een blanke schrijver. Zijn expressie en ritme zitten in de taal. Hij observeert graag en presenteert veelzeggende details als kleine schetsjes, hij schildert met woorden. Ruw en zonder opsmuk.

Samen met muzikanten Michiel van Iersel en Joris Sedee schreef hij het album ‘Ieder huis is uit vertrekken gebouwd’ dat in oktober 2015 op Bastaard Platen verscheen. De plaat bevat kleine luisterliedjes over vertrekken en achterlaten. Martens’ rapverleden verdween wat naar de achtergrond, hij presenteert zich steeds meer als verhalenverteller.

Noortje Kessels

Het Verhalenhuis, “geen prozac maar proza”

Een jaar lang tekenden ze hun eigen verhalen op. Zeventien tachtigplussers uit Eindhoven, Utrecht en Elst. Onder begeleiding van schrijfsters Elske van Lonkhuyzen, Anneke van Wolfswinkel en Helena Hoogenkamp schreven en herschreven ze hun teksten. Het Verhalenhuis is een talentontwikkelingsprogramma voor tachtigplussers. Professionele jonge schrijvers begeleiden ouderen bij het oproepen en optekenen

van hun verhalen. In zestien bijeenkomsten zetten ouderen zelf hun herinneringen op papier. Het resultaat wordt gepresenteerd op diverse podia, in een uitgave en online.

Kunnen alle ouderen zelf hun verhalen op papier zetten? Hoe breng je hun teksten verder dan de eigen familie- en kennissenkring? En wat doet Het Verhalenhuis met de deelnemers?

*) Noortje Kessels werkt bij Literair Productiehuis Wintertuin in Nijmegen. Ze organiseert onder andere Het Verhalenhuis, een talentontwikkelingsprogramma voor tachtigplussers, en Schrijver in Huis, een Writer in Residence-programma in verzorgingshuizen. Noortje is oprichter van het Groot Letterfestival - dat verzorgingshuizen voor één dag verandert in podia voor literatuur, met optredens in gangen, liften en huiskamers. En ze leest al jarenlang iedere week verhalen en gedichten voor aan ouderen. Een van hen zei ooit: ‘Sinds ik hier ben komen wonen is er telkens wat vanaf gegaan in mijn leven, dankzij jou is er weer wat bijgekomen.’ Daar doet ze het voor.

FUNERAIRE *) ACADEMIE

SYMPOSIUM

Levens verhalen

15. 12. 2016

Mogelijk gemaakt door:

Nederlands
Uitvaart Museum
tot ZOVER

Programma

LEVENSVERRHALEN

10.00 - 10.45 Ontvangst in Dante foyer

10.45 Opening en inleiding
Prof. dr. Paul Post, dagvoorzitter ochtend

Blok 1 | Narrativiteit & (auto)biografie

10.50 *De mens als vertellend dier: (volks)verhalen, functies en patronen*
Prof. dr. Theo Meder

11.20 *Omzien, zien - en gezien worden. Over de betekenis van de dood in levensverhalen*
Prof. dr. Léon Hanssen

11.50 *Dood en rouw in het dagboek*
Dr. Monica Soeting en drs. Nina Wijsbek

12.10 Discussie

12.30 - 13.30 Lunch

Blok 2 | Levensverhalen, het levenseinde & de uitvaart

13.30 *Levensverhalen en levenskunst*
Prof. dr. Gerben Westerhof

14.00 *Muzikaal intermezzo*
Marco Martens, mix van *spoken-word* en muziek

14.10 *Het Verhalenhuis: geen prozac maar proza*
Noortje Kessels

14.25 Discussie

14.40 - 15.10 Pauze

15.10 *Mini masterclass 'Levensverhaal & de uitvaart'*
Hannie Vonk

ds. Aart Mak
16.15 Afsluiting
Prof. dr. Peter Jan Margry, dagvoorzitter middag

16.20 - 17.20 Borrel in Dante foyer

Theo Meder

De mens als vertellend dier:
(volks)verhalen, functies en patronen

Vanaf het moment dat de mens ging spreken, moet hij gaandeweg ook verhalen zijn gaan vertellen, bijvoorbeeld 's avonds in stamverband rond het kampvuur. De eerste functie van het vertellen was misschien niet eens informatie-uitwisseling, maar eerder – net als bij religie – bonding. Het rond het kampvuur zitten en vertellen was een vorm van sociabiliteit en gemeenschapszin, die de onderlinge solidariteit ten goede kwam. De volksverhalen die verteld werden, zijn de Einfache Formen van de vertelcultuur; we onderkennen door de eeuwen heen in de orale traditie variatie maar ook stabiele patronen en wetmatigheden,

zowel in inhoud als vorm. Tegenwoordig worden verhalen en met name levensverhalen ingezet bij ouderen als vorm van therapie en als bron van informatie voor het nageslacht. Vijftien jaar geleden bloeiden hier de reminiscentieprojecten. Nu helpt bijvoorbeeld de Stichting Humanitas bij het schrijven van levensboeken. Het Meertens Instituut collectioneert de levensboeken die bij de afdeling Almere verschijnen voor toekomstig etnologisch onderzoek. Ook in deze levensboeken vindt men weer patronen, zowel inhoudelijk als formeel.

***** Prof. dr. Theo Meder (1960) is hoogleraar Volksverhaal en Vertelcultuur van de Middeleeuwen tot Heden in Nederland in een Internationale Context, verbonden aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Daarnaast werkt hij bij het Meertens Instituut in Amsterdam als senior onderzoeker Volksverhaal en Vertelcultuur. Hij is coördinator van de Nederlandse Volksverhalenbank (www.verhalenbank.nl) en bedenker van de SagenJager (www.sagenjager.nl) en publiceerde veelvuldig over sprookjes, sagen, legenden, moppen en broodjeaapverhalen. Ook is Meder hoofdredacteur van het populair-wetenschappelijke e-zine *Vertelcultuur* en beheert hij de groep *Vertelcultuur* op Facebook.

Léon Hanssen

Omzien, zien – en gezien worden.
Over de betekenis van de dood in levensverhalen

In zijn lezing geeft Léon Hanssen eerst een kort overzicht over de geschiedenis van de (auto) biografie in onze cultuur, die teruggaat tot de klassieke oudheid en die tegenwoordig een hoogtepunt beleeft.

Want vandaag de dag zijn biografieën populairder dan ooit. Letterlijk betekent biografie: levensbeschrijving. Schrijven over iemands leven is altijd ook nadenken over onszelf, is nadenken over 'aanzien', en is vooral ook nadenken over de dood. In de tweede helft van de lezing zullen al deze aspecten de revue passeren.

***** Prof. dr. Léon Hanssen bekleedt aan de Tilburg School of Humanities de leerstoel Life Writing and Cultural Memory. Hij is de auteur van onder andere biografieën van Menno ter Braak (2003) en van Piet Mondriaan (2015).

Het Nederlands Dagboekarchief

In 2009 is het Nederlands Dagboekarchief (NDA) opgericht, naar het voorbeeld van het Deutsche Tagebucharchiv in Emmendingen dat egodocumenten van 'gewone' mensen verzamelt. Sinds 2013 is de verzameling egodocumenten die door het NDA wordt bijeengebracht, gehuisvest in het Meertens Instituut.

Een dagboek is een stuk van iemands geest, dat je ook nog eens kunt aanraken en doorlezen. Het is niet voor niets dat mensen hun dagboek goed verbergen, of er zelfs een slot op doen. Toch bezit het Nederlands Dagboekarchief meer dan 1500 egodocumenten, die allemaal worden doorgeplozen voor de wetenschap. Welke verhalen verbergen de kasten vol met dagboeken?

Najaar 2016 is het boekje *De koude hand des doods* verschenen, met fragmenten over het levenseinde in dagboeken en memoires uit de collectie van het NDA.

“De dood komt veel voor in dagboeken, maar er zijn geen wetten te trekken uit al die fragmenten.”

Monica Soeting

Dr. Monica Soeting is medeoprichter van het Nederlands Dagboekarchief en van de Europese sectie van de International Auto/Biography Association. Ze was tien jaar als redacteur en hoofdredacteur verbonden aan het tijdschrift Biografie Bulletin en is medeoprichter en hoofdredacteur van het open access e-journal European Journal of Life Writing. Nadat ze vier jaar les gaf aan de Universiteit van Utrecht geeft ze sinds 2015 een cursus 'het auto/biografisch project' aan de senioren academie van de Rijksuniversiteit van Groningen. In januari 2017 verschijnt haar biografie van Cissy van Marxveldt bij uitgeverij Atlas Contact.

Nina Wijsbek

Drs. Nina Wijsbek studeerde Geschiedenis, Engels en Cultureel Erfgoed en verrichtte daarna als freelancer organisatorisch werk, redactiewerk en onderzoek in de culturele sector. Tegenwoordig zit ze in het dagelijks bestuur van het Dagboekarchief, is ze wetenschappelijk medewerker bij een onderzoeksinstituut en kenniscentrum voor Groen Erfgoed en zit ze in de redactie van tijdschrift Arcadië. Met Monica Soeting werkt ze aan een boek over puberddagboeken, dat in het najaar van 2017 zal verschijnen.

Aantekeningen

***** Over de Funeraire Academie
De Funeraire Academie is een platform voor kennisuitwisseling tussen academici en uitvaartbranche. Het is een samenwerking tussen branche, academische instituties en wordt gefaciliteerd door Nederlands Uitvaart Museum Toz Zover. De Funeraire Academie stimuleert reflectie en een breder perspectief op ritualiteit en beleving van dood, rouw en herdenken in Nederland.

Meer informatie:
[Laura Cramwinckel](mailto:L.cramwinckel@totzover.nl)
l.cramwinckel@totzover.nl